

Kovács Kristóf (Sajnos Gergely)

Totális véletlenek

Brad Downey Was Here!

S evnica Szlovénia északi részén a horvát határhoz közel eső, mintegy ötezer lakosú település, melyet a térségre jellemző, magával ragadó zöld táj vesz körül. Ebben az érintetlen, idilli környezetben található egy nem mindennapi szobor: a Száva partján egy élő fába láncfűrészsel faragott naiv alkotás, amely Melania Trumpot ábrázolja. A szokatlan köztéri műnek két alkotója van, egyikük Maxi, egy helyi amatőr művész, másikuk Brad Downey amerikai képzőművész. A volt first lady 1970-

ben az említett, egykori jugoszláv településen született. Az exszovjet térségből az Egyesült Államokba kivándorolt, nemzetközileg ismertté vált személyiséget ábrázoló szobor több aspektusból is izgalmas jelentéseket hordoz. Mielőtt azonban belemerülnénk az ezzel kapcsolatos diskurzusba, érdemes a művet körülölelő összefüggésekkel és Brad Downey művészetével megismerkedni.

Downey az Independent Public Art egyik legsokoldalúbb képviselője, munkái éppen annyira komikusak, mint

Brad DOWNEY,
Aleš "Maxi" ŽUPEVC:
Melania,
2019, faszobor,
Sevnica, Szlovénia
Fotó: Borut Krajnc
↓

felkavaróak, egyszerre maróan kritikusak és humorosak. Alkotásai reakciók a városi környezetre, annak – konkrét vagy átvitt értelemben vett – építőelemeire. Afféle megmerevedett incidenciák. Összefüggő cselekmény nélküli eseménysorok, amelyek magukban foglalják a véletlen, illetve a megtervezett szituációkra adott válaszokat. Mindezek mellett az emberek hétköznapi életét befolyásoló szabályok körüli diskurzus hiánya képezi általában művészetének tárgyát. Munkáiban a nonszenszt és az evidenszt ötvözi, módszere az assemblage-hoz hasonló.

A városi térrel kapcsolatos alkotásokat definiáló fogalmak javarészt fedik egymást, de a műfajok közötti határvonalak nehezen észlelhetők. Az urban art magában foglalja az összes várossal kapcsolatos művészeti tevékenységet. A nyilvános terekben zajló művészeti diskurzusoknál, a public artnál összetettebb és bonyolultabb, mivel számos különböző minőségű műfajt ölel fel. Egy speciálisabb jelenség az „If I saw that in a gallery, I would say, this art”-mondattal¹ körülírható fenomén, amikor egy nem művészeti céllal készült tárgy vagy a véletlennek köszönhető beállítás művészetnek tekintünk.² Az utcán véletlenszerűen elszórt tárgyak vagy a falakon található „festéklefedések”³ formai világa különleges asszociációkat indíthat el a fejünkben. Az attitűd Duchamp művészet-felfogásának, a pop-art, az arte povera és a minimal art megjelenésének köszönhetően alakult ki. Sokan kísérelték már meg valamilyen formában leírni a jelenséget.

A post-vandalism kifejezést Stephen Burke képzőművész kezdte használni és meghonosítani a közösségi médián (Instagram) keresztül. Ebbe a kategóriába azok a művek tartoznak, melyek a graffiti és a vele összefüggésbe hozható, különböző utcai nyomhagyások esztétikájával kapcsolatosak, azok formanyelvét tükrözik, vagy azok alapján születnek, valamilyen módon ahhoz a szubkultúrához kapcsolódnak. A graffiti „halhatatlanjai” közé tartozó Kilroy amerikai tengerész volt a második világháborúban, akinek egyszer egy kikötőben kedve támadt felírni a falra, hogy „itt jártam”, majd ezt megtette mindenhol, ahol megfordult. Később mindenki őt kezdte utánozni, és a háborút követően sem hagyott alább az úgynevezett „kilroyozás”. A nyomhagyás, a „WAS HERE”-felirat, valamint Kilroynak a falon átleső karaktere visszatérő motívumok Brad Downey művészetében is.

A firkák, a szándékosan vagy öntudatlanul létrejövő karcok, sérült felületek és az ezeket eltakarni kívánó festések, javítások, a hivatalos reklámok, hirdetések és az utca emberének kézjegye között kialakult kontrasztok teremtik meg Downey műveinek alapszituációját. A hétköznapi városi enteriőröket átalakító beavatkozásait „spontán szobroknak” nevezi, amelyek valójában egy (városi) szituáció által indukált, a környezetben fellelhető tárgyak felhasználása által adott reakciók. A legtöbb esetben ezekhez valamiféle mozgás, aktivitás társul, így válnak interakciókká. Downey alkotásai a városi környezetbe való egyszeri, megismételhetetlen, ritkán maradandó beavatkozások, éppen ezért e spontán alkotások létrehozásának fontos kísérője a folyamat dokumentálása. Downey játszótérként és kritikai szemléletének kommunikációs felületeként használja a városi környezetet, a közteret.

A művészettörténet hivatalos irányzatai mellett, azokkal párhuzamosan, mindig is fejlődtek naiv vagy „primitív” kulturális tendenciák, de csak a 19. századtól kíséri őket megkülönböztetett figyelem. Az avantgárdok a naiv alkotók első nagy támogatói, akik a kiüresedett európai kultúra megújulását látták bennük. Ez a „felfedezés” elsősorban az Európán kívüli törzsi kultúrák ősi alkotásaira terjedt ki. Annak ellenére, hogy a népművészetben, illetve

↑
 Brad DOWNEY:
*This statue is dedicated
 to the eternal memory
 of a monument to
 Melania which stood
 in this location from
 2019-2020*
 Fotó: Mitja Bozić
 HUNGART © 2021

Részlet a *Melania*
 című videóból,
 2019, rendező:
 Brad DOWNEY
 ←

a naivak alkotásaiban sok a közös vonás, a népművészet jellegzetesen etnikai kötődésű, a naiv művészet pedig – ha hordoz is földrajzi, nemzeti, társadalmi sajátosságot – jellegében nemzetközi.

A naiv művészet (újra)felfedezésének újabb hulláma az 50-es években vette kezdetét, amikor a naivok alkotásai bekerültek a múzeumok és művészeti galériák gyűjteményeibe és tereibe. Remek példája ennek a Bécs mellett található Museum Gugging, amely kifejezetten a naiv művészet bemutatására jött létre. Az intézmény a 70-es évek óta gyűjti, kutatja és kiállítások formájában mutatja be az art brut irányzatot – például Fritz Opitz, Alois Fischbach és August Walla műveit –, melyek nélkülözhetetlenek a 20. század kollektív művészetének megértéséhez.

A naivok és a kortárs képzőművészet kapcsolatához nagymértékben hozzájárult a már említett Duchamp-i perspektíva. Az így létrejövő kooperatív kapcsolatra ideális példaként szolgál a Melania Trump-szobor. A művet Downey instrukciói alapján kivitelező, helyi amatőr „láncfűrész szobrász” ugyanabban az évben és ugyanabban

a kórházban született, mint a volt first lady, de az életük drasztikusan eltérő irányt vett. Következésképpen a műre tekinthetünk úgy is, mint két, egy helyről származó és egy időben született személy furcsa, ellentétes életútjának újbóli találkozására. Az alkotásnak ez a fajta olvasata ugyanannyira plátói, mint a két különböző életutat bejáró személy közötti bármilyen párhuzam.

Az alkotás a prominens személyektől megszokott, az őket figyelő tömeg felé forduló, szolid integetés mozdulatát örökíti meg. Az életnagyságú szobor további érdekessége, hogy az „ünnepi” öltözet – kosztüm és cipő – festett. Az arc a naiv alkotásokra jellemzően stilizált, az arckifejezés pedig egyfajta önteltséget, arroganciát sugároz, amely az alak integető gesztusával társítva nem kelt pozitív hatást.

Az élő fába faragott szobor egyszerre tartalmazza Maxi művészetéhez való viszonyulását, valamint a Downey munkásságát meghatározó formanyelvezetet. A mű létrejöttének körülményét és egyes lépéseit az amerikai képzőművészre jellemző alaposággal dokumentálták. Az így létrejött komplex alkotás – a szobor és a hozzákapcsolódó rövidfilm⁴ – egyedülálló, összehangolt közös munka eredménye, melyből mindkettjük lokális és globális perspektívája köszön vissza.

A mű tulajdonképpen az amerikai politika megosztottságára, a Donald Trump elnökségét meghatározó dilemmákra, a bevándorlásra és annak „szépséghibájára”, visszásságára is rávilágít, hiszen a bevándorlásellenes Trump neje, a fentiekből következik, maga is bevándorló. További kérdéseket vet fel a Melania és Maxi személyében kibontakozó társadalmi különbség. Erre reflektál a műhöz kapcsolódó rövidfilm, amelyből megismerjük Maxi személyes portréját, gondolatait, érzéseit Szlovéniáról, az Amerikai Egyesült Államokról, valamint a bevándorlásról és a társadalmi rétegek közötti szakadékról. Downey alkotásaiban sokat foglalkozik aktuálpolitikai, illetve globális, kollektív kérdésekkel is, művei azonban abból a szempontból apolitikusak, hogy semmilyen párthoz vagy politikai irányzathoz nem köthetőek.

A Száva partja mellett álló köztéri alkotás is áldozatul esett az Amerikai Egyesült Államok kiélezett elnökválasztására reagáló drasztikus, köztéri alkotásokat érintő intervenciónak. A szobrot ismeretlenek felgyújtották. Mivel időben sikerült eloltani a tüzet, az alkotás csak részben semmisült meg, azonban a szobor arca és keze szénné égett. Az emlékműről hónapokkal korábban azonban készítettek egy öntőmintát, amelynek köszönhetően elkészülhetett a szokatlan köztéri alkotás bronzöntvénye, amely így a megrongált fa helyére kerülhetett.

Ami Brad Downeyt illeti, ő a *Fuck off Illusion* címet viselő, egy szlovén kikötővárosban (Koperben) megrendezett, az elmúlt időszakot összefoglaló hatalmas kiállításával reagált a világot érintő aktualitásokra, jelenségekre és a pandémiára. A részben megrongált naiv faszobor pedig a november közepén zárt New York-i Allouche Galleryben rendezett *Melania and the Broken Feedback Loop* című kiállításon – immár új kontextusban, a hozzá kapcsolódó egyéb alkotásokkal, dokumentációval kiegészülve, egy steril, white cube környezetben – került bemutatásra.

1 Ha galériában látnám, azt mondanám rá, hogy ez művészet.

2 Nico Müller, Orosz Fanni, Rohánszky Bence, Soós Károly, Szigeti Árpád, Szigeti Gábor Csongor (szerk.): *If I saw that in a gallery I would say, this is art.* DEPOSIT, Hurrikan Press, 2019.

3 McCormick *Subconscious Art of Graffiti Removal* (2001) című filmje a graffitik festékekkel történő eltávolításának (az úgynevezett „buff”-olásnak) a következményeképpen létrejövő fedőfelület alakját, illetve az absztrakt expresszionista festészet formavilága közötti párhuzamot mutatja be. Ezeket a „véletlenek” köszönhető felületeket, alkotásokat kísérelte meg a SAEIO reprodukálni egyebek mellett a *NOLENS-VOLENCE* (2014) című videómunkájában. Ezzel létrehozta a graffitik pandant-ját, ahol már nem az üzenet, hanem maga a nyomhagyás az elsődleges kiváltó ok.

4 https://www.youtube.com/watch?v=5tY62-dSx40&feature=emb_logo